

Nieuwsbrief

Molentichting Noord-Brabant

Nieuwsbrief nummer 2019-2. Deze nieuwsbrief verschijnt tweemaal per jaar en wordt verspreid onder alle molenorganisaties in Noord-Brabant, de Adviesraad, alle Noord-Brabantse molengemeenten en alle andere belangstellenden.

Doelstelling

De Molentichting Noord-Brabant zet zich in voor de ongeveer 130 molens die nog herkenbaar in het Brabantse land staan. Ons doel is het bevorderen van het behoud van molens en restanten van molens in Noord- Brabant.

De stichting wil dit doel te bereiken door:

- het stimuleren van de culturele en educatieve waarde van molens in Noord-Brabant;
- het behouden van streekeigen eigenschappen en taalgebruik met betrekking tot molens;
- het behoud en herstel van een passende molenomgeving;
- het beïnvloeden van het algemeen molenbeleid van alle overheidsniveaus (gemeentelijk, provinciaal en landelijk);
- het fungeren als "contactpersoon" tussen individu (molenaar) en/of lokale molenorganisaties enerzijds en overheid anderzijds;
- het verlenen van medewerking aan provinciale activiteiten en/of evenementen op het gebied van molens;
- het inventariseren van molens en restanten van molens.

Onze website

Graag wijzen wij u op onze website

www.molentichtingnoord-brabant.nl.

Hij wordt door velen bezocht en wij zijn daar natuurlijk heel blij mee.

Hij biedt ons de mogelijkheid om snel berichten naar buiten te kunnen brengen en alle belangstellenden van actuele informatie te voorzien.

Wij zien, dat de website ook vergemakkelijkt, dat u ons benadert met uw vragen. In de beantwoording proberen wij u zo goed mogelijk te helpen en schakelen daarbij onze molenconsulente en onze Adviesraad in.

. Meedoen!

Heeft u iets te vertellen over uw molen of over andere zaken rondom de molen, heeft u er misschien ook nog wat leuke foto's bij?

Stuur ze ons!

We zetten ze in elk geval op onze website en voor zover er ruimte is, ook in onze nieuwsbrief, die twee keer per jaar verschijnt.

U kunt uw bijdragen toesturen via onze website of via onderstaand mailadres van onze secretaris André van der Vleuten.

Wij rekenen op u!

BRABANTSE MOLENPRIJS

Uitreiking eerste Brabantse Molenprijs

Op zondag 15 september 2019 is de eerste Brabantse Molenprijs uitgereikt aan Patrick en Linda van Kessel, molenaars op de Molen van Jetten in Uden. Commissaris van de Koning Wim van de Donk had toegezegd de uitreiking te komen verrichten, maar door een operatie aan zijn galblaas was dat helaas niet mogelijk. Daarom namen voorzitter van Molenstichting Noord-Brabant, Fons Naterop, en de burgemeester van Uden, Henk Hellegers de feestelijke uitreiking voor hun rekening.

Foto: Gerard Sturkenboom.

Brabantse Molenprijs

De Brabantse Molenprijs is in het leven geroepen door Molenstichting Noord-Brabant, met als doel de inzet van mensen in de molenwereld onder de aandacht te brengen. "Molenwerk" is immers vrijwilligerswerk. De Brabantse Molenprijs is een blijk van waardering voor dit vrijwillige werk. Hiervoor komen mensen in aanmerking, die zich op bijzondere wijze inzetten voor de Brabantse molens en molenaars.

De molenprijs bestaat uit een bronzen replica van het beeld De Mulder, dat bij de molen in Lieshout staat. Dit beeld van beeldhouwer Charles Vergouwen uit Tilburg is een eerbetoon aan alle vrijwillige molenaars van Nederland. Het stelt een "mulder" voor, die met het vangtouw in de hand, de molen stil aan het zetten is. Zijn blik is op de wieken van de molen gericht.

In de bijbehorende oorkonde wordt de reden van uitreiking van de molenprijs vermeld. De prijs wordt ééns in de twee jaar toegekend, dit jaar dus voor het eerst.

Molenbiotoop

Zoals u eerder heeft kunnen lezen is de molenbiotoop van groot belang voor het functioneren van de molen. Dat geldt zowel voor de watermolens als voor de windmolens. Daarom heeft onze Molenstichting dit jaar ingezet op onderzoek rondom de molenbiotoop. Hieronder vindt u het laatste nieuws.

De pilot watermolenlandschappen in Het Groene woud geeft nieuwe toekomstkansen voor watermolens.

In de pilot watermolenlandschappen hebben we onderzoek gedaan naar de verdwenen en bestaande watermolens en hun watermolenlandschappen. Dat hebben we niet alleen gedaan, maar samen met vele partners. Deze partners hebben aangegeven samen met ons de schouders te willen zetten onder een vervolg van de pilot.

Daaruit zijn inmiddels al enkele concrete stappen naar voren gekomen. We hebben bijvoorbeeld met de gemeente Valkenswaard, Omgevingsdienst Zuidoost Brabant en de gebiedseigenaren plannen gemaakt om de verdwenen Loonder Watermolen opnieuw zichtbaar te maken in het landschap; onder meer door een hekwerk waarin de molen gevisualiseerd wordt.

In december gaan we bij de Opwettense Watermolen een stukje groen aanplanten waardoor het watermolenlandschap herkenbaarder wordt. Bij de uitvoering krijgen we hulp van de watermolenaars in opleiding van Opwetten en enkele leerlingen van basisschool 'Het Mooiste Blauw', IVN, de Heemkundevereniging, een aantal van onze partners de projectgroep en de voorzitter van Molenstichting Noord-Brabant. Brabants Landschap heeft het ontwerp gemaakt. De pers is uitgenodigd om aanwezig te zijn tijdens de plantdag bij de Opwettense Watermolen.

Aan communicatie besteden we de nodige aandacht. We spreken met bestuurders en de pers. Mozaïek Dommelvallei heeft een filmpje gemaakt,

<https://www.youtube.com/watch?v=24CoWG-YBVo&feature=youtu.be> ,

De Hollandsche molen heeft een artikel geschreven in het blad 'Molens',
https://www.hetgroenewoud.com/download/3348/documenten/Molens_132-p10-13_Watermolenlandschappen.pdf

Tijdens een bijeenkomst in het kader van Van Gogh Nationaal Park i.o. hebben we een korte 'pitch' gehouden waarin het belang van de watermolenlandschappen is toegelicht.

Onze plannen

Het pilotproject laat zien dat watermolens het beekdallandschap voor een deel gevormd hebben. De manier waarop de watermolenaars eeuwenlang gewerkt hebben is van invloed geweest op het gebruik van het landschap en op de biodiversiteit. Zij stuwden het water hoog op. Het beekdal bestond daardoor uit broekbossen, moerasland of hooilanden en stond in de winter blank. Verdroging van onze beekdalen is mede ontstaan door het verdwijnen van de watermolens. De plekken in de beekdalen waar de molens wel stand hielden zijn aangewezen als Natura2000-gebied of Natte Natuurparel vanwege de hoge natuurwaarden die bewaard zijn gebleven.

Momenteel onderzoeken we of en hoe watermolens een bijdrage kunnen leveren aan thema's als verdroging, de opvang van piekafvoeren en energietransitie. We doen dit samen met onder andere de provincie en het waterschap.

We vinden het belangrijk dat bewoners en bezoekers het watermolenlandschap van verdwenen en bestaande watermolens kunnen ervaren door het zichtbaarder te maken. Versterken van het landschap, informatieborden en kunst zien wij als manieren om dat te realiseren.

Namens de werkgroep: Riet Meijer.

Windmolenbiotoop

In opdracht van Molenstichting Noord-Brabant is een onderzoek gestart naar de biotoop van de windmolens in de provincie. Daartoe is opdracht gegeven aan De Hollandsche Molen. Evert-Jan Lameris heeft een systematiek ontwikkeld, waarbij via hoogtemetingen de omgeving van de molen in beeld wordt gebracht. Dit is inmiddels reeds gebeurd. Verder heeft Gerard Sturkenboom alle 120 molens bezocht en de molens en hun omgeving gefotografeerd.

Volgende fase is het inventariseren van het bestemmingsplan per molen en het formuleren van een advies op maat. Gerard Sturkenboom heeft de inventarisatie van de geldende bestemmingsplannen op zich genomen. De Hollandsche Molen gaat met de informatie over de omgeving van de molens en over de bestemmingsplannen het advies op maat voor haar rekening nemen. Dit doet Jorinde Vroeijenstijn. Het eindrapport zal eind dit jaar klaar zijn.

We houden u op de hoogte.

Molenontmoetingsavond

Op 19 juni j.l. was weer onze jaarlijkse molenontmoetingsavond. Dit keer in Giessens Fort in Giessen.

De belangstelling was goed en het programma interessant.

Na het welkomstwoord van wethouder Jorritsma van de gemeente Altena nam de Molenstichting Land van Heusden en Altena ons mee in een toelichting op de historie en huidige situatie van haar molens.

Het watermolen- en het windmolenbiotoopproject werden toegelicht.

Na het vergaderdeel was er gelegenheid om met elkaar gezellig na te praten.

Een geslaagde bijeenkomst!

Het verslag van de avond kunt u vinden op onze website.

Molengidsopleiding

In 2016 is een start gemaakt met de organisatie van cursussen voor het opleiden van molengidsen.

Dit gebeurt door molenconsulente Marloes van de Hei en molenaar/deskundige Hub van Erve.

Tijdens de cursus leert de vrijwilliger om activiteiten rondom de molen te organiseren en vooral bezoekers veilig rond te leiden. Naast basisinformatie over de geschiedenis en de bouw van molens wordt aandacht besteed aan werken met publiek en aan presentatietechnieken.

De cursus beslaat twee dagen.

Ook dit jaar worden weer cursussen georganiseerd.

Heeft u interesse: verderop in deze nieuwsbrief vindt u, hoe u molenconsulente Marloes van de Hei kunt bereiken.

Bergkorenmolen St. Victor in Heeze

Geschiedenis

De huidige molen in Heeze, "St. Victor" genaamd, heeft maar een relatief korte historie. Gebouwd in 1852 door Jan Frans Pompen, telg uit de familie Pompen die eigenaar was van de heerlijkheid Sterksel, was de molen gebouwd voor de boeren van het ontginningsdorp Sterksel. Heeze, als dorp vallend onder de heerlijkheid Heeze-Leende-Zesgehuchten had al een molen waarvan de historie terug gaat tot de 15^e eeuw. Deze molen, gebouwd als standaardmolen en gedurende de eeuwen meerdere malen herbouwd na brand, heeft als stenen bergmolen tussen 1898 en 1940 op zo'n 500 meter afstand gestaan van de nog bestaande molen. Tijdens een storm van orkaankracht op 14 november 1940 werd deze molen zodanig beschadigd, dat herbouw niet meer heeft plaatsgevonden.

Terug naar de "Sterkselse" molen, die oorspronkelijk gebouwd was als koren-, olie- en schorsmolen. De relatief korte historie mag wel bewogen genoemd worden. Al 10 jaar na de bouw, op 17 juli 1862, brandde de molen helemaal uit. Alleen "t Aan de voet van den berg staande gebouw, waarin de oliemolen, beliep geen schade." Herbouw volgde snel, maar op 21 december 1904 brandde de molen opnieuw uit. In de tussenliggende tijd, in 1887 om precies te zijn, was de oliemolen gedemonteerd en weer opgebouwd in de molen van Nuenen, de huidige "De Roosdonck" (alwaar hij tot circa 1930 heeft dienst gedaan).

Opnieuw werd de molen weer snel opgebouwd, gebruik makend van tweedehands onderdelen zoals bovenas en geklonken ijzeren roeden. Kort daarna, al in 1907, wordt er in een advertentie melding van gemaakt dat bij molenaar A. van Asten een

benzinemotor in werking te zien was. Het gemaal op windkracht zal steeds minder zijn geweest. De schorsstenen werden rond 1920 verwijderd. Toen er tijdens WOII weer de noodzaak was om op windkracht te malen werd de molen voorzien van een wiekverbetering volgens het systeem Van Bussel. Tijdens de frontgevechten in september 1944 liep de molen aanzienlijke schade op door beschietingen van de Engelse soldaten. Herstel hiervan vond in 1946 plaats ("nieuwe draagbalk, spoorwiel hersteld, nieuw rondsel, korte spruit met lange en korte schoren" blijkens een artikel in De Molenaar van 18.12.1946). Maar op windkracht werd er niet meer gemalen. In eerste instantie werd de molen nog wel onderhouden, maar toen het mengvoederbedrijf van de eigenaren, de gebroeders Trouwen, stopte in 1970, vond er vrijwel geen onderhoud plaats.

Uiteindelijk verwierf de gemeente Heeze de molen in 1980 in eigendom, waarna algehele restauratie volgde in 1983/1984.

De naam St. Victor heeft de molen gekregen van de familie Trouwen, die gedurende 2 generaties tussen 1922 en 1979 eigenaar is geweest van de molen. P.H.J. (Harrie) Trouwen (1902-1985), broer van de feitelijke molenaars Louis en Sjang, is op het bestuurlijke vlak actief geweest. Naast wethouder was Harrie Trouwen ook jarenlang voorzitter van de R.K. Molenaarsbond "St. Victor".

Het in stand houden van het molenaarsambacht

Al kort na de ingebruikname in 1984 is ernaar gestreefd om consumptief te malen om op deze manier het ambacht van korenmolenaar in stand te houden en te demonstreren. Hoewel maalvaardig gerestaureerd, moest er nog wel het e.e.a. worden aangepakt en verbeterd. Als instructiemolen van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars zijn er gedurende 30 jaar veel leerlingen opgeleid. Het bijkomende voordeel hiervan was dat er altijd hulp was om klussen aan te pakken. Een klein overzicht van de werkzaamheden die door de vrijwillige molenaar(s) en de leerlingen zijn verricht.

- Installeren van een koppel nieuwe kunststenen ter vervanging van het koppel voerstenen (1989). Deze nieuwe stenen waren gemaakt door de firma Kees te Leende (betaald door de eigenaar, de gemeente) en afgeleverd tot onder in de molen. Het volledige installeren is door de vrijwilligers uitgevoerd. Tevens een nieuw molenrijn aangebracht. Na 5 jaar, in 1994, bleek de ligger gescheurd. Deze is toen vervangen door een nieuwe, geleverd door de firma Heinrich van Hees (in 1997 overgenomen door Hans Titulaer). Nog steeds vormen de loper, geproduceerd door de firma Kees, en de ligger, geleverd door de firma Van Hees, een mooi "koppeltje".
- Het steenrondsel dat in 1946 nieuw was aangebracht (maar daarna praktisch vrijwel niet in gebruik geweest was) bleek een steek te hebben die niet overeen kwam met de steek tussen de kammen van het spoorwiel. De afwijking bedroeg zo'n 3,5 mm. Op een gegeven moment is besloten een volledig nieuw rondsel te maken naar het model van het aanwezige, maar met een steek die overeen kwam met die van het spoorwiel (1992).
- De lange schoren, lokaal "zwaarden" genaamd, die samen met de korte schoren dateerden uit 1946, bleken na enkele jaren toch dusdanig rotte plekken te vertonen dat vervanging noodzakelijk geacht werd. Het bijzondere van deze schoren was dat ze nog met de hand gedisseld waren. In het verleden waren vrijwel alle schoren op de Brabantse molens zo bewerkt, waar ze tegenwoordig gezaagd worden. Twee door het Brabants Landschap

geschonken eikenbomen van 15 meter lengte zijn op de ouderwetse manier gedisseld en “sieren” samen met de nog steeds aanwezige, in 1946 aangebrachte korte schoren, de molen. De molen in Heeze is daarmee de enige molen waar nog met de hand gedisselde schoren zitten.

- Al 2 keer zijn alle 12 eikenhouten kruipalen vervangen.
- Al 2 keer zijn de 4 zeilen, door de zeilenmaker machinaal genaaid, van de zgn. lijkentouwen voorzien.
- Jaarlijks wordt het koppel maalstenen gescherpt en afgesteld.

Nu, na 35 jaar, wordt – onder hetzelfde beheer – ongeveer 30 ton graan (tarwe, spelt en rogge) volledig op windkracht gemalen. Op dit moment worden 3 bakkers bediend. Zaterdags is de molen altijd geopend. Particuliere klanten komen dan hun meel kopen. Ook geïnteresseerde bezoekers zijn welkom. Regelmatig zijn er ook rondleidingen voor gezelschappen en schoolklassen. Naast op zaterdag moet er ook regelmatig op andere dagen gemalen worden. Uiteraard is de molen dan ook toegankelijk, maar omdat dit op wisselende tijden gebeurt (afhankelijk van beschikbaarheid van wind en tijd van de molenaar) is er dan weinig of geen bezoek. Jaarlijks trekt de molen ruim 2000 bezoekers.

Vrijwillige molenaars St. Victor:
Gerard Sturkenboom (1984 – heden)
Leo van Someren (1994 – 2017 †)
Rob van der Veeke (2011 – heden)

1989; nieuwe ligger-molensteen (1300 kg) wordt omhoog gehesen

Speltproject; v.l.n.r. boer, molenaar, bakker, terreinbeheerder (Brabants Landschap)

Bestuur Molenstichting Noord-Brabant

Voorzitter: Fons Naterop

Bestuursleden: Jan Pommer,
Pierre Bos, Driek van de
Vondervoort, Bastiaan Snoek
en Joseph Vos

Secretaris:
André van der Vleuten

Postbus 99
5427 ZH Boekel
andre.vandervleuten@boekel.nl

www.molenstichtingnoord-brabant.nl

Molenconsulent

Onze molenconsulent Marloes van de Hei is tot 6 januari a.s. afwezig. Dan begint ze weer.

Marloes is bereikbaar via mvdhei@brabant.nl
of [06-51404989](tel:06-51404989).